ISSN 2078-340X. Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2012. Вип. 20. Ч. 2. С. 272–278
Visnyk of the Lviv University. Series Foreign Languages. 2012. Is. 20. Pt. 2. P. 272–278

УДК 821.111-3.09“19”Е.Едісон:1

АВТОРСЬКА МІФОЛОГІЯ ЕРІКА РЮКЕРА ЕДІСОНА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ “ЗМІЙ УРОБОРОС”)

Вікторія Яремчук

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул.Університетська,1; м. Львів, 79000,
e-mail: viktoriya@yaremchuk.info

Проаналізовано головні аспекти творчості британського письменника Еріка Рюкера Едісона, представника гуртка “Інклінгів”. Увагу акцентовано на джерелах творення авторського міфу, жанровій своєрідності програмного твору письменника “Змій Уроборос” та впливові міфопоетичної моделі світу, створеної в цьому романі, на становлення та розвиток англійської фентезійної літератури.

Ключові слова: образ Світового Змія, модель світу, циклічність, надлюдина, Едісон.

> It is very rarely that a middle-aged man finds an author who gives him, what he knew so often in his teens and twenties, the sense of having opened a new door. One had thought that days were past. Eddison’s heroic romances disproved it.
>
> C.S. Lewis [5, с. 29]

Творчість британського письменника першої половини XX ст. Еріка Рюкера Едісона належить до “старшого покоління” Оксфордського гуртка “Інклінгів”. Проблематика раннього твору письменника “Змій Уроборос” (1922 р.), стилізованого під лицарський роман, а також його “Зимамвійської трилогії” (1935–1958 роки видання) не лише значно вплинула на творчість його послідовників – Дж. Р. Р. Толкіна та К. С. Льюїса, а й привела до остаточного утвердження нового для першої половини XX ст. жанру – фентезійного роману.

Своїми романами Е. Р. Едісон створив модель героїчного фентезійного роману для англійської та світової літератури. “Грінвудська енциклопедія наукової фантастики та фентезі” зазначає про помітний вплив його авторської міфології на творчість Мервіна Піка, лорда Дансені, Девіда Ліндсея, Едгара Райза Бероуза, Джона Крістофера, Енн Маккафі та інших творців фентезійної літератури. Програмний твір Е. Р. Едісона “Змій Уроборос” – це цикл героїчних лицарських діянь, в якому автор розвиває ідею реінкарнації, продовжуючи роботу над нею в циклі фентезійних романів “Зимамвійські хроніки”. Його фентезійний світ побудований на основі поліміфічного квесту, тому формально не вкладається в межі однолінійного сюжету, вимагаючи епічно-сагового розгалуження. “Деревоподібна структура” (за теоретичним обгрунтуванням Дж. Р. Р. Толкина) найліпше розкриває події фентезійного твору та становлення ключових функцій героїчних постатей у формуванні та реакції на зміни й проблеми міфопоетичного світу.

© Яремчук Вікторія, 2012

У монографії "Секулярне писання: дослідження структури лицарського роману" Нортроп Фрай зазначив, що квестовий твір, або квестовий лицарський роман, до якого він відносить "Змій Уроборос", завжди має спіральну форму, в якій відкрите коло означає завершення, яке є трансформованим та поновленим початком героїчного квесту. В романі Едісона спіраль має іронічне забарвлення, адже автор стверджує, що не варто робити щось, що не потрібно було б зробити ще раз.

Один з дослідників творчості письменника Раян Гарві в есе "Де зустрічаються хвіст і голова" зазначив, що для англійської літератури 20-х років XX ст., літератури "втраченого покоління", джазової доби, натуралістично реалістичної прози та "безплідної землі" модерністів, роман Едісона мав би стати сенсацією, якби не його ускладнена мова та не зрозумілий ветеранам Першої світової війни сюжет. Едісон, а також його сучасники, автори фентезі лорд Дансені та Мервін Пік, залишилися не зрозумілими та забутими до середини століття, коли публікація "Володаря перстенів" Дж. Р. Р. Толкіна привернула увагу до попередніх творців авторських міфологій.

Нортроп Фрай ствердив, що спіральність роману Едісона наблизила його творчість до ідейних пошуків модерністів: Томаса Стерна Еліота, Альберта Камю, Джейса Джойса. Водночас ідея "вічного повторення" була відома ще середньовічним письменникам і не даремно Дантова "Божественна Комедія" є своєрідним інтертекстом творчості гуртка "Інклінгів", адже рухові вниз до занепаду колами спіралі Пекла відповідає рух вверх до творчого піднесення колами Чистилища, а потім заміна центру спіралі від людини до Бога в колах Раю. Цей процес відтворив Марсель Пруст у циклі творів "В пошуках втраченого часу", бо оповідач близький до початку квесту, коли читач завершує прочитання саги. Ніцшеанський підхід до категорії часу також підтверджує повернення до початку, але не до оригінального початку, оскільки час ніколи не повертається, а до його відтворення в уяві.

Браян Стеблфорд у "Історичному словнику фентезійної літератури" відніс роман "Змій Уроборос" та інші твори Е. Р. Едісона до т. з. "аркадіанського фентезі", тобто піджанру фентезі, тематика якого пов'язана з пасторальним "Золотим Віком" соціальної гармонії та невимушеності, пов'язаного з міфом про Аркадію, яку ностальгійно оспівав Вергілій до рівня архетипу пасторального Раю. Вважаємо його класифікування частково доцільним, адже у творі знаходимо риси утопічного світогляду, протиставленого цивілізаційному, а також технологічному розвитку (що представлено мирною опозицією та культом природи Гоблінленд військовим акціям і чорній магії Вітчленд та проведенні військового навчання в Демонленд, а також мріями про мирне гармонійне життя на лоні природи лордами Демонленд у ході квесту).

Міфопоетична модель світу в творах Е. Р. Едісона ґрунтується на оригінальному синтезі авторського сюжету з поетичними уривками Гомера, Сапфо, Шекспіра, фрагментами з північноєвропейських саг та французької середньовічної лірики, сатиричними поетичними уривками з творчості поетів-кавалерів першої половини XVII ст. (Т. Кер'ю, Р. Геріка та ін.), а також стилізуванні мови текстів під англійську часів короля Якова I Шотландського. За визначенням Дарела Швейцера, Едісон був спадкоємцем В. Моріса, бо писав псевдо-Мелорівською прозою, запозичивши структурування глав зі "Смерті Артура" (1485 р.), а також стилізував свій текст під літературу та мову елизаветинського XVI сторіччя, вплітаючи в оповідь героїчні постатті, які проходять численні

ISSN 2078-340X. Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2012. Вип. 20. Ч. 2

випробування серед казково чудового вигаданого світу, який дуже нагадує водночас середньовічну Європу та зачаровані острови, замки, магічні ліси й озера артурівського циклу легенд [8, с. 49–50]. Одним з перших В. Моріс ще в XIX ст. звертався до середньовічних легенд та північноєвропейських міфологій у процесі творення авторського міфу в своїх пізніх романах "Ліс поза межами світу" ["The Wood Beyond the World"] (1894 р.), "Чайлд Крістофер і прекрасна Ґолділінд" ["Child Christopher and Goldilind the Fair"] (1895 р.), "Колодязь в кінці світу" ["The Well at the World's End"] (1896 р.), "Вода чудових островів" ["The Water of the Wondrous Isles"] (1897 р.), які сучасне англомовне літературознавтсво відносить до фентезійних романів. Успадковуючи зацікавлення у міфі про Аркадію від В. Моріса, Едісон увиразнює ностальгію за Золотим Віком у романі не лише архаїчністю мови та середньовічною символікою, а й екологічною проблематикою, яка стає актуальною на початку XX ст.

До елітарних письменників XX ст. відніс Едісона Д. Швейцер, адже він ускладнив свої твори не лише архаїчною мовою для досягнення ефекту дистанціювання, а й різнорівневою символікою імені, кольору, форм. Водночас Едісон неминуче відчуває вплив творців науково-фантастичної прози, тому вміщає свій вигаданий міфопоетичний світ на планеті Меркурій. Для сучасного читача, знайомого з творчістю послідовників Едісона в творенні авторської міфології, міфічний світ "Змія Уроборосa" видається досить знайомим. Середньовічна Європа, прикрашена ренесансною пишнотою, – це тло для епічної війни між двома народами та двома країнами, Демонленд та Вітчленд. Вигаданий світ планети Меркурій також населяють народи Піксі, Ґоблінів та Чортів. Назви народів автор очевидно вибрав через захоплення північними, а саме ісландськими сагами, вони несуть змістового навантаження, бо всі персонажі – людські істоти. Оповідач роману, який створює своєрідне незавершене обрамлення – постать поета та митця Лесінгема, який уві сні мандрує з англійського селища XX ст. за ластівкою на Меркурій, до початку епічного циклу.

Цикл починається зі святкування завершення довгої війни і виклику на нову війну одним з народів вигаданого світу письменника. Конфлікт у війні теж епічний і нагадує античні героїчні поеми або північноевропейський епос, оскільки Едісон захоплювався ісландськими сагами і в 1930 р. навіть переклав і видав "Егіл Сагу". Використання ісландського циклу саг у творчості також наближує Е. Р. Едісона до світоглядних та художніх пошуків Дж. Р. Р. Толкіна, особливо до його епічної саги "Сильмариліон".

Міфопоетичний світ у романі поділено на певну кількість королівств і, відповідно, народів, найважливішими з яких є сильні військові суперники Демонленд і Вітчленд, а також нейтральне королівство митців та поетів Ґоблінленд, князівства Піксіленд і Чортленд, острівна держава Зимамвія. Король Вітчленд, Ґорайс XI, самовпевнено вимагає, щоб правителі Демонленд платили йому данину. Горді Демони, якими керують справжні лицарі – Джус, Спітфайр, Ґолдрі Блазко та Брандог Дага, відмовляються та пропонують виявити, хто правий двобоєм між представниками двох сторін. Ідея добра та зла не домінує в романі, що не притаманно фентезійним творам наступних поколінь, і поступається ідеї лицарської доблесті та кодексу честі, що помітно із власних назв народів і країн, що втягнені у конфлікт. Бій між королем Ґорайсом XI і лордом Ґолдрі Блазко відбувається на нейтральній території замку Червоного Фоліота. Ґолдрі перемагає та вбиває короля Вітчленд, але Відьмаки не можуть прийняти чесної поразки і

замислюють винищити всіх Демонів. Демонам було дане знамення для втечі, але новий король-відьмак Ґорайс XII викликає древніми чарами небезпечне магічне створіння Змія Уробороса, який ледве не потопив всі кораблі Демонів і захопив Ґолдрі Блазко.

З цього моменту, а саме з пророчого сну, який сниться лорду Джусу, починається небезпечний квест володарів Демонів до віддаленої країни Зимамвії, до величної гори Костра Белорн у пошуках зниклого брата володарів. Водночас Демони, Відьмаки та інші народи продовжують нищівні війни за панування. Цікаво, що не лицарські постаті Демонів стають ключовими в оповіді, а постать лорда Ґро, філософа-вигнанця з Ґоблінленд: ""But a philosopher," answered Juss. "I knew him well of old in Goblinland, and I judge him to be one who is not false save only in policy. Subtle of mind he is, and dearly loveth plotting and scheming, and, as I think, perversely affecteth ever the losing side if he be brought into any quarrel; and this hath dragged him ofttimes to misfortune."" [6, с. 116]", радника короля Ґоріса XII і зрадника, який постійно постає перед моральним конфліктом і зрештою стає на сторону Демонів, вибравши своєю Дамою сестру Голдрі Блазко: "'Yet is common opinion the fool, not I," he said. "He that imagineth after his labours to attain unto lasting joy, as well may he beat water in a mortar. Is there not in the wild benefit of nature instances enow to laugh this folly out of fashion? A fable of great men that arise and conquer the nations: Day goeth up against the tyrant night. How delicate a spirit is she, how like a fawn she footeth it upon the mountains: pale pitiful light matched with the primeval dark. But every sweet hovers in her battalions, and every heavenly influence: coolth of the wayward little winds of morning, flowers awakening, birds a-carol, dews a-sparkle on the fine-drawn webs the tiny spinners hang from fern-frond to thorn, from thorn to wet dainty leaf of the silver birch; the young day laughing in her strength, wild with her own beauty; fire and life and every scent and colour born anew to triumph over chaos and slow darkness and the kinless night.

"But because day at her dawning hours hath so bewitched me, must I yet love her when glutted with triumph she settles to garish noon? Rather turn as now I turn to Demonland, in the sad sunset of her pride. And who dares call me turncoat, who do but follow now as I have followed this rare wisdom all my days: to love the sunrise and the sundown and the morning and the evening star? Since there only abideth the soul of nobility, true love, and wonder, and the glory of hope and fear."" [6, с. 314–315]".

Величезні армії двох ворогуючих народів проводять титанічні військові кампанії на землі й на морі під зображення свисту мечей та рік крові, а королі та знать у той час плетуть сіті інтриг та змов за камяними стінами замків Карсьо, Ґелінґа та Авлсвіка. В оповідь вплетені міфічні створіння з ісландських саг – мантикори, гіпогрифи, Змій Уроборос та ін. Водночас автор спирається на драматичну традицію англійської та античної літератури й оповідає про найважливіші битви, які мають вплив на подальший розвиток історії його вигаданого світу, в діалозі другорядних персонажів, а доволі розлогі діалоги головних персонажів переважно зосереджені навколо з'ясування правил лицарського кодексу, права людини на вбивство іншої людини, на панування та інші моральні конфлікти, які постають перед ними в ході квесту.

Обрамлення роману, які автор запозичив із середньовічної та ренесансної літератури, на наш погляд, має єдине призначення – стилізування тексту під ренесансний, бо після третьої глави Е. Р. Едісон наче забуває про нього й оповідач Лесінгем більше

не з'являється в тексті. Хоча конфлікт роману полягає не в єдиноборстві добра та зла, а, здавалося б, у боротьбі за панування, автор чітко показує, що його симпатії на боці Демонів – взірців лицарської доблесті та честі, які виступили проти інтриганів та чорних магів Відьмаків, які використовуватимуть підступність, брехню і зраду, щоб досягнути перемоги: ""The world comes back to me," he said, "and this memory therewith, that they of Demonland were truth-tellers whether to friend or foe, and ever held it shame to cog and lie."", але завершення роману дивує читача своєю нетиповістю [6, с. 128]. Проте і Відьмаки живуть за законами військової честі і, не зважаючи на ворожнечу, Демони поважають своїх ворогів за їхні військові та бойові методи і впертість у досягненні мети. Навіть найпідступніші з народу Відьмаків, лорди Корунд та Корініус, надають перевагу чесному поєдинку і дотримуються даної обіцянки. Коли Демони перемагають своїх ворогів, Відьмаків, і усвідомлюють, що в світі настає мир, вони звертаються з проханням до королеви Софонізби, чиє ім'я очевидно запозичено з однойменної драми Джона Марстона (XVII ст.), королеви чарівної гори Коштра Белорн, на вершині якої закінчився виток квесту та де вони знайшли Ґолдрі Блазко. Вони просять повернути їх в часі до моменту початку війни і вся історія починається знову, бо Демони більше не відчувають себе потрібними в світі, де нема війни.

Якщо Відьмаки воювали за панування, то Демони воювали заради самої війни, культ якої, за словами автора, став головним у світі, а воюючі сторони, насправді, нічим не відрізняються, бо Відьмаки та Демони – це керівники армій, які відчувають свою важливість, вважають себе надлюдьми впродовж війни, тому війна ніколи не припиняється, бо кожне завершення має в собі новий початок: "…that worm Ouroboros which doctors have from of old made for an ensample of eternity, whereof the end is ever at the beginning and the beginning at the end for ever more." [6, с. 199]. Своєрідним підсумком циклічної філософії авторської міфології Е. Р. Едісона були слова другорядного персонажа роману, справжнього лицаря Зелдорніуса, який витратив наче намарно більшу частину свого життя, переслідуючи і змагаючись із двома лицарями, коли його вічні вороги помирають на полі бою: "Speak not comfortably to me of victory, O Juss. So long as that sword, and that, had his master alive, I did not more desire mine own safety than their destruction who with me in days gone by made conquest of wide Impland. And see with what a poisoned violence they laboured my undoing, and in what an unexpected ruin are they suddenly broken and gone." And as one grown into a deep sadness be said, "Where were all heroical parts but in Helteranius? and a man might make a garment for the moon sooner than fit the o'er-leaping actions of great Jalcanaius, who now leaveth but his body to bedung that earth that was lately shaken at his terror. I have waded in red blood to the knee; and in this hour, in my old years, the world is become for me a vision only and a mock-show."" [6, с. 136]

Філософським підґрунтям творчості письменника вважаємо, безперечно, ніцшеанство, адже фентезійний художній світ у проаналізованому романі "Змій Уроборос", очевидно, спирається на ідею надлюдини та героїчного конфлікту. В англійських та американських дослідників творчості Е. Р. Едісона думка щодо ідеї автора "війни заради війни" викликала суперечні тлумачення. Деякі дослідники, наприклад, Р. Харві та Р. Мет'юз, вважають, що повторенням війни автор намагався відобразити її безсенсовність і показати, що для війни потрібні хоча б дві бажаючі війни сторони, що у війні нема винних і жертв, що війна – це спосіб існування. Деякі дослідники, як, наприклад,

Д. Швейцер, намагаються пояснити позицію автора як ілюзію ідеаліста, який не бачив війни на власні очі. Швейцер протиставив ідеї Едісона пацифістичну ідею Толкіна, який був учасником бойових дій і чиї герої йдуть на війну проти волі й заради миру. Військові рани залишають в їх душі глибокий слід і вони, не маючи змоги витримати цей тягар, "пливуть на Захід" або помирають. На нашу думку, замкненість кола Уроборосa в романі підтверджує ідею Ф. Ніцше про надлюдину, бо лише надлюдина може охоче прийняти безкінечне повторення того, що вже відбувалося, включно з найгіршими моментами. У "Так говорив Заратустра" Ф. Ніцше писав: "Брате мій, чи злом є війна і битви? Але це зло необхідне... Свого ворога шукайте ви, свою війну ведіть ви, війну за свої думки! ... Любіть мир як засіб до нових війн. І до того ж короткий мир – більше, чим довгий. Я закликаю вас не до праці, а до боротьби. Я закликаю вас не до миру, а до перемоги. Хай буде праця ваша боротьбою і мир ваш перемогою!" [1, с. 39]. У романі автор практично не згадав звичайних людей – воїнів, селян, ремісників. Його герої – Демони, Відьмаки чи представники інших народів – це бездоганні лицарі, сенс життя яких полягає в боротьбі, для яких війна – це не спосіб життя, це саме життя, які є надлюдьми. На нашу думку, автор потрактував також проблему "втраченого покоління" в романі, бо "втрачене покоління" - це не лише солдати, які страждають від посттравматичного стресу, а це люди, які більше не відчувають себе потрібними й важливими, не відчувають, що живуть, бо війна завершилася.

Назва твору також пояснює формальні принципи побудови циклічної моделі світу, бо образ Світового змія, який проник у творчість Е. Р. Едісона зі скандинавських саг, надає можливість увести в оповідь квест-міф і створити науково-фантастичне обрамлення, що дає підстави стверджувати про створення оригінальної авторської міфології, яка продовжує традиції англійської літератури і водночас пропонує власне тлумачення нового світогляду, який сформувався в Європі після Першої світової війни.

Список використаної літератури

1. *Ніцше Ф.* Так казав Заратустра; Жадання влади / Фрідріх Ніцше ; пер. з нім. А. Онишка та П. Таращука. – К. : Основи, Дніпро, 1993. – 415 с.
2. *Eddison E. R.* The Worm Ouroboros [Електронний ресурс] / Eric Rücker Eddison. – Forgotten Books, 2008. – [First published in 1922]. – 444 p. – Режим доступу: http://books.google.com/books?id=bf1UWZqhH_8C.
3. *Frye N.* The Secular Scripture: a Study of the Structure of Romance" / Northrop Frye. – Harvard University Press, 1976. – 199 p.
4. *Harvey R.* Where Head and tail Meet [Електронний ресурс] / Ryan Harvey : Sword and Sorcery Book Reviews, 2005. – Режим доступу: http://www.swordandsorcery.org/wormouroboros.asp.
5. *Lewis C. S.* On Stories: And Other Essays on Literature / Clive Staples Lewis. – Houghton Mifflin Harcourt, 2002. – 180 p.
6. *Manlove C.* Modern Fantasy: Five Studies / Colin Manlove. – CUP Archive, 1978. – 316 p.
7. *Mathews R.* Fantasy: The Liberation of Imagination. Genres in Context. / Richard Mathews. – Routledge, 2002. – 223 p.
8. *Schweitzer D.* Windows of the Imagination: Essays on Fantastic Literature / Darrell Schweitzer. – Wildside Press LLC, 1998. – 208 p.

ISSN 2078-340X. Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2012. Вип. 20. Ч. 2

9. *Stableford B.* Historical Dictionary of Fantasy Literature [The A to Z of Fantasy Literature] / Brian Stableford. - Scarecrow Press, 2009. – 568 p.
10. The Greenwood encyclopedia of science fiction and fantasy: themes, works, and wonders [Електронний ресурс] / [comp. by Gary Westfahl]. – Greenwood Publishing Group, 2005, vol. 2. – 1395 p. – Режим доступу:: http://books.google.com/books?id=3JXnz9x9sO4C

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011
Прийнята до друку 02.11.2011

AUTHOR'S MYTHOLOGY BY ERIC RÜCRER EDDISON (BASED ON THE NOVEL "THE WORM OUROBOROS")

Viktoriia Yaremchuk

The Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: viktoriya@yaremchuk.info

The article analyzes main aspects of a British author, a member of "The Inklings" literary circle, Eric Rücker Eddison's oeuvre. Special attention is paid to the author's myth creation sources, genre peculiarities of his prominent literary work "The Worm Ouroboros" and influence of his mythopoeic world model, created on the pages of the aforementioned novel, upon the rise and development of English fantasy literature.
Key words: World Serpent image, world model, cyclicity, superman, Eddison.

АВТОРСКАЯ МИФОЛОГИЯ ЭРИКА РЮКЕРА ЭДДИСОНА (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА "ЗМЕЙ УРОБОРОС")

Виктория Яремчук

Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000,
e-mail: viktoriya@yaremchuk.info

Проанализировано главные аспекты творчества британского писателя Эрика Рюкера Эддисона, представителя кружка "Инклингов". Внимание акцентируеться на источниках творения писателем авторского мифа, жанровой своеобразности программного произведения писателя "Змей Уроборос" и влиянии мифопоэтической модели мира, созданной в этом романе, на становления и развитие английской фентезийной литературы.
Ключевые слова: образ Мирового Змия, модель мира, цикличность, сверхчеловек, Эддисон.